

ИСТОРИЈСКИ ЗНАЧАЈ МАКАВЕЈСКОГ УСТАНКА ЗА ЈЕВРЕЈСКИ НАРОД

Иван Малетић*
Библиотека Српске
Патријаршије,
Београд

Апстракт: Библијска историја је слобода и избор између добра и зла, живота и смрти, благослова или проклетства, јер све што човек или народ ради, чини то пред лицем Свевишећег Бога – Праведног Судије, али и милостивој Сјасиоца својих слугу и свој народа. Доба Макавејаца је несумњиво једна нова епоха после вавилонског ројства у животу Јевреја, јер је војевање храбрих Макавејаца војевање за Закон. У раду ћемо, кроз библијско-историјски преглед догађаја видети да је историјски значај Макавејског устанка за јеврејски народ управо у томе што је успео да сачува своју веру и културни идентитет и сачекао извесан облик државности после вишевековног губитка државе, а у спомен очишћења храма увео празник „Ханука“, тј. Празник просвећења.

Кључне речи: Јевреји, Макавејски устанак, Божија правда, Ханука.

1. Увод

„Свето Писмо пројављује свеопште занимање за људски род, како почев од прве библијске књиге Постања или Прве књиге Мојсејеве, тако и кроз читави Нови завет. Ипак, средиште пажње је Блиски исток, посебно Палестина, одакле израилски народ води корене од пре много столећа“ (Пејн 2010: 1). Драма јеврејског народа описана у Књигама Макавејским представља драму целог света у малом. Сагледавана у светлости новозаветног Откривења и Личности Богочовека Исуса Христа, она осветљава собом, изнутра, историју осталих народа, прошлу, садашњу и будућу. Она има своје етапе, па с једне

* ivanmaleticgrsr@gmail.com.

стране имамо Божије јављање (Пост. 18, 2) и јеврејско рвање с Богом (Пост. 33, 23–33), а с друге стране непрекидну борбу Изабраног народа, вођену од Бога изабраним вођама и пророцима, да сачува „свето семе“, „свети остатак“ Божији на земљи, а кроз верност Закону датог преко Мојсија и богоданој Светињи, храму. Веома значајна етапа те историје јесте период Макавеја, потресна повест о страдању и мучеништву седморо браће Макавеја и мајке им Соломоније, као и првосвештеника Елеазара. Они су се жртвовали за праву веру и светињу храма Јерусалимског, јер је насилно наметање хеленског многобоштва изазвало силни отпор овом моћном злу. Њихов отпор злу и чврста вера у Бога описана у овим књигама био је наставак пророчког подвига и светих јеврејских царева и вођа, све до Јездре, Немије и Зоровавеља.

Из примера Богу верних Макавеја можемо видети како појединци и један мали број људи могу да одиграју пресудну улогу у животу једног народа и његовом очувању. Њихова одбрана праве вере и Светиње поседује универзално значење и смисао, јер су и многи хришћански народи бранили кроз историју по угледу на њих Светињу Новог Израила, Цркве Христове, од насиља јереси о Богу и свету.

2. Стање у Јудеји пред Макавејски устанак

2.1. Стварање царства под Александром Великим

„Историја јудејског народа у периоду пред макавејски устанак, у току, као и после њега, све до пада Јудеје под власт Римљана, 63. године пре Христа, изузетно је важан историјски период овог народа“ (Томић 1995: 43). Проблем је што ни у Светом Писму а „ни у другим историјским изворима немамо податке о стању у Јудеји до устанка Макавејаца“ (Милин 1994: 106), јер главни историјски догађаји дешавали су се у то време ван Јудеје. До половине IV века пре Христа трајали су ратови између Персије и Египта, са промењивим успехом. Године 336. пре Христа, Дарије III ступио је на персијски престо, исте године кад и Александар Велики на престолу наслеђује оца Филипа.

Александар је прво освојио Малу Азију, па савремену Сирију, Палестину и Египат. Заративши са Даријем, у току пет година, после победа на Гранику 334, код Иса 333, и код Гаумеле 331. године, Александар је срушио Персијско царство, док је Дарија III убио један од његових великаша. Освојивши Дамаск, Сион и Тир, Александар Велики кренуо је ка Јерусалиму. „Првосвештеник Адуј није се мо-

гао противити војсци Александровој, а од цара персијскога помоћи не доби и одлучи да се преда Јерусалим Александру, да би избегао узалудно проливање крви“ (Соколов 1969: 123). Тамо га је свечано дочекао првосвештеник Адуј у свештеним одежама, окружен свештеницима и великом гомилом народа у белим хаљинама. Задивљен овако свечаним дочеком, Александар се поклатио Адују. На питање и замерку свог војводе, зашто се поклатио јеврејском свештенику, Александар Велики му је одговорио да се није поклатио човеку, већ Богу, јер је још у Македонији у сну имао виђење човека у оваквим одежама који му је прорекао да ће победити Персијанце, а сада се, ето сетио тог сна (Соколов 1969: 123). Затим је ушао у храм Јерусалимски и принео жртву Богу. Ту су му Јевреји показали Данилово пророчанство, које се на њега односило, да ће он срушити Персијско царство. Радостан због овог пророчанства, указао је велику милост према Јеврејима. Допустио им је да живе по Закону и ослободио их је пореза у суботне године. Своју заштиту обећао је и оним Јеврејима, који су тада живели у Мидији и Вавилону.

„Посета Александра Јерусалиму могла би бити само прича са истинитим језгром. Она је речити доказ о томе да је и грчки освајач толерисао начин живота у теократској држави Јудеји, па је тако верска заједница остала нетакнута“ (Келер 2008: 303).

„Александар Велики је уз обалу Средоземног мора дошао и у Египат, који је освојио без отпора, где од 332. до 331. године у делти Нила подигао Александрију, у којој ће бити значајна јеврејска заједница“ (Милин 1994: 106).

После смрти Александра Великог на простору његове империје настале су нове државе, а у њима су се зацариле нове династије: Селеукиди у Персији, Вавилонији и Малој Азији, Птолемејиди или Лагиди у Египту, Антигониди у Грчкој и Македонији.

2.2. Палестина под управом Птолемејида

„После Александрове изненадне смрти 323. г. пре Хр. за земље које је освојио наступио је вишедеценијски период нестабилности, јер су се његови генерали и назови наследници борили за територије и превласт“ (Куган 2006: 483). Палестина је била спорна територија између Селеукида (Сирија) и Птолемејида (Египат). У почетку њом је владао Птолемеј I Сотер. Он, пошто освоји Јерусалим, одведе неколико хиљада Јудејаца и Самарјана, надајући се да тиме јаче веже Јевреје за Египат. Птолемеј је Јеврејима дао иста права која су имали слободни грађани Египта. Дознавши за милост цареви према Јевре-

јима, многи су се Јевреји добровољно преселили у престоницу Египта – Александрију. Од свих ових Јевреја образоваше се тзв. египатски или александријски Јевреји.

Владавина Птоlemeјида над Палестином трајала је преко сто година. Први владари ове династије поступали су са становницима Палестине са пуно обзира и благости. Нису се мешали у деловање свештеника. Првосвештеник је добио грчки назив „етнарх“, вођа народа, и била му је поверена дужност да прикупља и испоручује Птоlemeјидима одређени данак за целу Палестину. У свему осталом био је потпуно независан. Број Јевреја који су дошли у Александрију да тамо живе био је толико велик да су заузимали читаве улице. Последица мултикултурног живота у престоници Египта била је да су александријски Јевреји говорили грчким уместо арамејским језиком.

Од свих царева египатских изузетно благодан према Јеврејима био је Птоlemeј II Филаделф, други цар ове династије. Он је откупио све Јевреје који су били продани у ропство у Египат. Био је и велики љубитељ науке и уметности и основао је на свом двору музеј и велику библиотеку. У библиотеци су се налазили сакупљени књиге и списи из целог цивилизованог света. У жељи да још више употпуни своју библиотеку, хтео је да има свештене књиге Јевреја на грчком језику, којим су се тада служили сви образовани људи. На његову молбу, првосвештеник јерусалимски Елеазар послао му је изванредан број учених људи, који су добро знали и грчки и јеврејски језик, да преведу Свето Писмо на грчки језик. По предању, из Јерусалима су стигла седамдесет и два „старца“, све сами научници (Доброта и Драгићевић 1939: 111). Смештени су на једно мало острво у близини Александрије и свакоме је додељена посебна ћелија за рад. Сваки од њих је превео Свето Писмо, и кад су завршени преводи упоређени, видело се да су сви истоветни. Птоlemeј се захвалио научницима, свакоме је дао по једну копију превода да би науку Светог Писма ширили у оним јеврејским заједницама, у којима се говорило грчки. Овај превод зове се превод Седамдесеторице тумача. Он је био од велике користи не само александријским Јеврејима, који су почели да заборављају свој матерњи језик, него и незнабошцима. Многи Грци и Римљани почеше читати Свето Писмо и повероваше у Бога. На тај начин увећао се број прозелита. Тако је Свето Писмо постало познато свим народима. По Божијем промислу цело човечанство је припремано да прими и да разуме нову науку коју ће дати људима Син Божији.

За време владавине Птоlemeја III и Птоlemeја IV поново је поремећен мир Палестине. Птоlemeјиди и Селеукиди су често ратовали, али су Птоlemeјиди дуго задржали власт над Палестином. У самом Је-

русалиму образована је јеврејска странка, која се залагала за владавину сиријских царева. Овој странци припадао је и првосвештеник Онија II. Веровали су да би власт сиријских Селеукида била блажа и погоднија за остаривање јеврејских политичких циљева.

„Стање се променило кад је у Сирији дошао на власт Антиох III Велики (223–187). Проширио је своју власт до Индије, а затим је освајања усмерио ка Египту. Прву битку 217. године је добио, али је затим доживео тежак пораз од Птолемеја IV код Рафије у близини египатске границе. После неколико година, 198. године код Панина, близу извора Јордана, до ногу је потукао египатску војску. Палестина је била припојена царству Селеукида. Према јеврејском историчару Јосифу Флавију, када је сиријски цар Антиох Велики победио Египћане и ушао у Јерусалим, јеврејско становништво га је поздравило и признало његов суверенитет. Антиох III је према њима поступао добро, оставивши им унутрашњу управу и слободу вере“ (Милин 1994: 107–108).

2.3. Јевреји под влашћу царева сирских

Цар сиријски Антиох III Велики, први сиријски владар Палестине, био је пријатељски расположен према Јеврејима, па под влашћу новог цара Палестина поче напредовати. Антиох им остави право да живе по њиховом Закону и обичајима, ослободио их је неких пореза и заповедио да се из царске благајне издаје помоћ за приношење жртава и обновљење храма. По његовом наређењу дата је велика сума новаца првосвештенику Симеону Праведном за потребе храма, као и за улепшавање града и јачање његових утврђења. Јеврејским заједницама расутих по Сирији и Вавилону, такође су дате веће слободе.

„У то време се картагински вођа Ханибал, кога су Римљани поразили код Заме 202. године, склонио на двор Селеукида. Антиох III је повео војску у Грчку, али су га Римљани потискивали и катастрофално поразили 190. године код Магнезије у Малој Азији. Морао је да плати велику ратну одштету. Прикупљајући новац у Еламу, био је убијен 187. године“ (Милин 1994: 108). Наследио га је син Селеук IV (197–175), који је владао само неколико година. За време његове владавине настала су за Јевреје тешка времена (Доброта и Драгићевић 1939: 111). Цар је морао Римљанима да плаћа велики данак, а да би прикупио потребан новац, наметнуо је велике терете Јеврејима. Цар Селеук IV покушао је да преко свог министра Хелиодора и неких Јевреја узме новац који се чувао у Јерусалимском храму, али је тај покушај Божијом интервенцијом био осујећен (2. Мак. 3, 1–40)“ (Милин 1994: 108). Хелиодор је упао у храм, али му се десило да су

га два младића зграбила, избацила из светилишта и ишибала, тако да се болестан и необављеног посла вратио у Антиохију. Плашећи се могућих последица овог супротстављања власти, али и да се оправда од клевета које је против њега изнео неки Симон (2. Мак. 4, 1–6) , првосвештеник Оније III морао је да оде на царев двор у Антиохију, да цару објасни шта се догодило. Но, у међувремену „Селеука IV убио је Хелиодор, који је желео да на престо доведе Селеуковог малолетног сина Антиоха. Међутим, у борбу за престо се умешао и брат Селеука IV, Антиох, који је најпре наступао као регент младог Антиоха, а затим га убио 169. године и наставио да влада сам“ (Милин 1994: 108).

Антиох IV (Kalderon 1933: 15–16) био је познат међу Грцима као „Антиох Епифан“ (послат од бога), али су га неки звали „Антиох Епиман“ (Антиох Луди). Јевреји су га између себе звали „Антиохос Хараша“ (Антиох Зли), јер је у свом царству нанео много невоља јеврејском народу. Појавом Антиоха IV Епифана јеврејска заједница била је веома угрожена. Томе је допринео и раздор у самој јеврејској заједници. Амбиција овог владара била је да целокупно становништво, а нарочито Јевреје, примора да прихвате грчке обичаје и веру; издао је наредбу да свако мора да се клања грчким боговима и богињама – Зевсу, Аполону, Афродити итд. У самој Палестини многи су то прихватили, али је било и доста оних који су остали верни јеврејској вери и култури. При томе је искористио чињеницу, да је једно време и међу самим Јеврејима постојала странка тзв. јелиниста, обожавалаца и следбеника грчке културе. То су били већином млади људи из имућних породица, који су подражавали грчке обичаје, често ишли у позоришта и на спортске приредбе, пијанчили и водили расипнички живот. Строги јеврејски обичаји забрањивали су овакве распојасаности, па су се зато верни људи (хасидим) оштро супротставили јелинистима. Ова се подељеност међу Јеврејима увукла чак и у првосвештеникову породицу, чији су неки чланови припадали јелинистима. И тако, док је првосвештеник Оније био на страни хасида, његов брат Јошуа променио је име у Јасон и постао вођа јелиниста.

Јасон је желео да свом брату преотме положај првосвештеника, па је ради постизања тог циља отишао Антиохију и обећао му да ће, уколико буде постављен за првосвештеника, увести у Палестини грчке обичаје и плаћати већи данак. Антиох је то драге воље прихватио, а Јасон је постао првосвештеник и предузео мере за завођење новог поретка. Васпитање младог нараштаја у Палестини је измењено по угледу на грчке школе. Јасон је подигао „гимназију“ где су јеврејска деца, нага, учила гимнастику и војне вежбе (2. Мак. 4, 7–20).

Неколико година касније нашао се у Јерусалиму један други јелинист, по имену Менелај (брат поменутог Симона – прим. аут.), који је такође прижељкивао да постане првосвештеник и да сада он истисне Јасона с тог положаја. Менелај је био заповедник страже која је Антиоху носила годишњи данак Палестине, па је успео да убеди цара, да ће плаћати већи данак него Јасон, ако буде постављен за првосвештеника. Добио је тај положај и, да би испунио своју обавезу дату цару, тајно је из храма извукао све драгоцене посуђе и послао га Антиоху. Стари првосвештеник Оније открио је Менелајеву крађу и узбунио јавност због овог скврнављења храма. Дошло је до нереди. Да би се ослободио опасног противника, Менелај је применио силу и Оније је убијен. Разјарен народ је одговорио тиме, што је убио Менелајевог брата Лисимаха који је драгоцености храма однео Антиоху (2. Мак. 4, 23–38).

„Антиох IV Епифан (175–163) је 170. године напао Египат. Заробио је младог Птолемеја VI у Мемфису, а затим кренуо на Александрију где је брат Птолемеја VI био проглашен царем и добио име Птолемеј VII. Антиох IV се прогласио регентом свог затвореника. Најзад је са великим пленом пристао да се повуче, а два Птолемеја су остала да владају, један у Мемфису, а други у Александрији. Године 165. Антиох IV поет је дошао у Египат, али су се умешали Римљани као заштитници Египта. Антиоху IV супротставио се легат Попилије Лен, који је носио ултиматум Римског сената“ (Милин 1994: 109). У међувремену се пронео лажан глас да је Антиох преминуо, а нереди су се све више ширили и постепено прерасли у побуну.

Из Египта Антиох IV се вратио у земљу, и на челу војске ушао у Јерусалим. На хиљаде људи је убијено, а храм поново опљачкан. Ово, међутим, Антиоху није било довољно, па је решио да искорени јеврејску веру и јеврејску националну културу по којој су се Јевреји разликовали од Грка, и да их присили да се стопе са суседним народима. Издао је наредбу којом је Јеврејима забранио одржавање њихових верских обреда и наредио им да обожавају грчке богове. У Јерусалимски храм смештена је огромна статуа Зевса (Дан. 11, 31), а слични кипови постављени су и по другим јеврејским градовима. Јевреји су били присиљени да се клањају овим киповима и да им на жртву приносе животиње, а нарочито свиње, чије су месо Јевреји сматрали нечистим. За окупљање у богомољама, за светковање суботе и других празника, била је предвиђена смртна казна.

У то време многи су подносили патње за своју веру и радије јој жртвовали своје животе него да је напусте. Познато нам мучеништво Елеазара, једног од првака међу писмознацима (2. Мак. 6, 18–31), и седморице браће: Авима, Антонина, Елеазара, Горија, Евсевона, Али-

ма и Маркела, и мати им Соломоније (2. Мак. 7, 1–41), јер су одбили да прекрше правила своје вере. Свирепости извршене по Антиоховом наређењу постале су неподношљиве и избила је побуна, која је прерасла у устанак, али не у Јерусалиму, где је јака сиријска посада угушила раније побуне, већ у провинцијским градовима.

3. Схватање Правде Божије код Макавеја

3.1. Путоказ ка Богу

По Светом Писму, главна дужност људи према Богу је љубити Бога од свег свог срца. Прва од две највеће заповести гласи: „Чуј, Израиљу: Господ је Бог наш једини Господ. Зато љуби Господа својега из свега срца својега и из све душе своје и из све снаге своје. И нека ове ријечи које ти ја заповиједам данас буду у срцу твом“ (Пнз. 6, 4–6), јер је срце центар живота. Срце је орган љубави, место где Бог тајно почива у нама; срце је храм Божији у нама. Из њега се управља света молитва. Али свете молитве не може бити ако се не поправи срце и са срцем владање. Осећаји и чула, начела праведности према сиромашнима, према слугама, према родбини, према Богу. Сваки човек у чистом срцу може имати једно благо са седам имена, које може поседовати и најсиромашнији, а то је: љубав, вера, добра воља, права намера, уздржљивост, искреност и дух жртве.

Срце човеково никад не може да буде празно. Оно је слично сасуду. Пун сасуд не може ништа друго у себе да прими, док празан сасуд све прима лако. Када је празно од пожуда, светских и телесних, погодно је за пријем Божије љубави, а кад је испуњено љубављу према овом свету и телесним похотама и греховним склоностима, тада љубав Божија не може у њега да се смести. Срце човеково пројављује шта је у њему. Срце треба чувати од прљања, јер зли духови непрестано настоје да се увуку у срце и загосподаре у њему. Зато човек мора будно да стражари на капијама срца, а то су телесна чула, особито вида и слуха, да се ништа не увуче у њега. Ако су капије срца отворене и ум дрема, стреле лукавог ће се забити у срце и ранити га. За њима се прикрада непријатељ, увлачи у срце и смешта у њему, као у свом дому. Тада срце постаје роб злог господара и извршилац воље његове, која се пројављује у злим делима, односно гресима. Поновљени грех прелазу у страст, а свака страст је нови оков, нови ланац за душу човекову, и човек премешта страсти а себе не мења, јер премештање страсти је учење по световном духу људског мудровања које не разрешава. Тамо

где је светлост, ту је храм Божији у нама, а где је тама, ту је зло – сатанина радионица греха. „Благо човеку, коме Господ не прима греха и у чијем духу нема лукавства“ (Пс. 32, 2); „У срце своје затворио сам реч твоју, да ти не грешим“ (Пс. 118, 11). Неопходна је пажња да би човек разликовао духове. Када се ум одвоји од срца онда се губи разум и владају нагони. Да би Бог могао да се служи човеком, човек мора да очисти срце своје, а срце се чисти покајањем. Да би се дошло до покајања човек мора да упозна чиме је вређао свог Створитеља, јер Бог не гледа ко је ко, него шта је у срцу човековом, јер се по срцу спасавамо. „Срце чисто саздај у мени, Боже, и дух прав обнови у мени“ (Пс. 50, 12) – завапио је псалмописац Давид.

Целомудрен је онај који успева да сачува себе чистим од сваког греха – како мислима, осећањима и свим жељама и намерама, тако и у самим дејствима. Љубав Божија је највиши дар и смешта се у срце које је истинским покајањем и скрушењем и жалашћу испражњено од зла, и очишћено и припремљено за примање овог небеског дара. Зато и Господ у својој Беседи на гори каже: „Блажени чисти срцем, јер ће Бога видети“ (Мт. 5, 8). Као што здраво и чисто око јасно види све материјалне предмете око себе, тако и чисто срце, као орган вида душе, види Бога на свој – духовни начин.

У вези са првом Божијом заповешћу стоји и ова друга: „Немој мрзити на брата својега у срцу својем; слободно искарај ближњега својега и немој трпети греха на њему. Не буди осветољубив, и не носи срдње на синове народа својега: него љуби ближњега својега као себе самога; ја сам Господ“ (Лев. 19, 17–18). Ово су две највеће заповести које је Господ преко Мојсија дао Израилу, чувару праве вере, јер се у њима садржи цео декалог (Изл. 20, 2–17), и о њима „виси сав Закон и Пророци“ (Мт. 22, 40). Док је верни Израил служио Богу поштено и од свега срца и вршио заповести Његове, и непрестано стражио над собом, био је заштићен од демонског непрестаног насртања и чуда су се непрестано дешавала на укрепљење вернима а на посрамљење и страх невернима, на славу Божију, показујући Његову свемоћ. А опет, то је производило обраћање неверних и покајање од злих дела њихових, и изазивало у њима веру у Бога, „јер Он хоће да се сви људи спасу и дођу до познања Истине“ како нас учи Свето Писмо. Зато је Господ изабрао народ јеврејски, да буду светило незнабошцима и путоказ ка Богу.

3.2. Правда Божија

„Појам праведности један је од средишњих библијско–теолошких појмова у Старом завету. Повезан је и с појмом савеза и с појмом спа-

сења; праведност је једно од важних моралних својстава Бога савезника које човек мора наследовати“ (Rebić 1996: 161).

Правда Божија јесте једно од Његових савршенстава, јер Он „чува милост тисућама, прашта безакоња и неправде и грехе, који не правда кривога, и походи гријехе отачке на синовима и на унуцима до трећег и четвртога кољена“ (Исл. 34, 7). „Дјело је те стијене савршено, јер су сви путеви његови правда; Бог је вјеран, без неправде; праведан је и истинит“ (Пнз. 32, 4).

Правда Божија представља се као правична, јер: „Доиста Бог не ради зло и свемогући не изврће правде“ (Јов. 34, 12). А Бог је: „Велики у намјерама и силни у дјелима“; Његове очи су „отворене на све путове људске да да свакоме према путовима његовијем и према плоду дјела његовијех“ (Јер. 32, 19). Божија правда је непристрасна и неподмитљива, јер Бог не гледа ко је ко и не прима поклона (Пнз. 10, 17). Она је непогрешива, јер „Господ је праведан усред њега, не чини неправде, свако јутро износи суд свој на видјело, не изостаје, али безбожник не зна за стид“ (Соф. 3, 5). Такође, она је непоколебива и неизмењива, јер Бог не суди криво (Јов. 8, 3).

Правда Божија је неупоредива са људском, јер Бог не суди као људи и не правда кривог, као што и каже праведни Јов: „Еда ли је човјек праведнији од Бога? Еда ли је човјек чистији од творца својега?“ (Јов. 4, 17).

Правда Божија открива се у искупљењу, у праштању грехова, у Божијем управљању и Његовим судовима, у свим Његовим делима и путевима, као и у кажњавању безбожника на страшном суду. Зато треба прослављати Бога због непристрасне правде Његове, као што и кличе псалмописац: „Добро је исповедати се Господу и певати имену твојему, вишњи, објављивати ујутро милост твоју и истину твоју током ноћи“ (Пс. 91, 1–2). Човек срцем чистим и поузданим у Бога је праведник, а: „Праведник као палма процветаће, и као кеदार на Ливану увећаће се“ (Пс. 91, 12). Зато кличе псалмописац: „Нека се веселе небеса и нека се радује земља, нека се потресе море и пуноћа његова; обрадоваће се поља и све што је у њима; тада ће се обрадовати све дрвеће шумско пред лицем Господњим, јер долази да суди земљи; судиће васељени у правди, и народе у истини својој“ (Пс. 95, 10–12).

3.3. Вера у живот вечни

Писац Друге Макавејске књиге описује нам да се страдање јеврејског народа од стране цара Антиоха IV Епифана догодило по Божијем Промислу: „Оне којима ће ова књига допасти у руке молим да због

ових невоља не клону духом; нека знају да су се прогонства збила не на пропаст, него на поправак нашег народа. Знак је велике милости кад се грешници предуго не пуштају некажњени, него их намах стигне казна. Док у других народа Господ стрпљиво чека да их казни онда када преврше мјеру гријеха, дотле је с нама одлучио друкчије поступити; не чека да нас казни истом кад се већ испуни мјера наших гријеха. Зато нам Он никад не ускраћује свог милосрђа, нити свој народ оставља, иако га кажњава невољама“ (2. Мак. 6, 12–16).

Потом писац описује мучеништво за веру Елеазара свештеника и седморице браће: Авима, Антонина, Елеазара, Гурија, Евсевона, Алима и Маркела и мати им Соломоније. Пострадаше сви за чистоту вере израиљске од цара Антиоха IV Епифана. Због великих греха у Јерусалиму, а нарочито због отимања око власти архијерејске, и злочина учињених приликом тог отимања, допустио је Бог велику беду на свети град. Антиох је хтео силом да наметне Јеврејима идолопоклонство јелинско уместо вере у једнога живог Бога. Помагали су ту мисао и неки вероломни архијереји и друге старешине јерусалимске. Јевреји су терани да јавно једу свињско месо, противно Закону Мојсијевом. Јер једење свињског меса беше очигледан знак да се неко одрекао вере израиљске. Старац Елеазар, свештеник и један од седамдесеторице преводилаца Старог Завета на грчки језик, не хте јести свињско месо. Зато би мучен и у огњу спаљен.

Затим следи опис мучења седморице браће, једног по једног, на очи њихове мајке, где им одраше кожу с лица и бацајући их потом у огањ. Најзад и мајка, када виде и свог последњег трогодишњег сина у огњу, и сама скочи у огањ и изгори, предавши душу Богу.

У Другој књизи Макавејској изнете су мисли о Божијем педагошком карању Изабраног народа ради очишћења од грехова: „Ми трпимо због својих гријеха. Па ако се живи Господ на тренутак на нас и разгњевио, да нас покара и поучи, он ће се опет и помирити са својим слугама. А ти, безбожнице, од свих људи најпоганији, лудо се не узноси и не уљуљавај са испразним надама дижући руку против синова Неба, јер још ниси избјегао суду Бога Свевладара, Свевида. Наша браћа, претпјевши сада муку пролазну, пала су за Божији Савез, а ти ћеш већ на суду Божијем примити праведну казну за своју охолост. Ја са својом браћом за законе отаца и тијело и душу радо предајем, и молим Бога да се нашем народу ускоро смилује, а тебе мукама и бичевима принуди да признаш да је он Бог једини. Нека се најзад на мени и на мојој браћи заустави срџба Бога Свевладара којом се с правом оборио на наш народ“ (2. Мак. 7, 32–38). У стиху 36 изражена је јака вера у вечни живот, који је Бог Својим заветом са праоцима обећао. У стиховима од

32–38 јако је присутно правично људско осећање о потреби суда Божијег над злом и потреби казне за зло, чиме се испољава здрав библијски дух осећања вечне правде. Овде најмлађи брат изражава најсмелије долазак Божије казне непријатељу али и да непријатељ дође к познању истине, тј. да призна да је Господ Бог једини.

4. Борба Изабраног народа предвођена Макавејима у светлу чувања „Светог семена“ ради испуњења обећања

4.1. Почетак устанка

„Одлучна политика Антиоха IV (175–163) била је хеленизација његовог краљевства. Таква је политика пре или касније морала натерати Јевреје на побуну“ (Harrington 1993: 103). „Антиох IV Епифан опљачкао је и оскрнавио Јерусалимски храм 168. године пре Христа“ (Милин 1994: 110). Њему није било довољно пљачкање, већ је послао свог порезника Аполонија са војском на Јерусалим. Војници су пљачкали, палили и одводили људе у ропство. Јевреји су имали много тешких периода у својој историји, али ни под Асирцима ни Вавилонцима није било покушаја да се систематски уништи њихова вера. „Антиох IV је издао наредбу да се забрањује јеврејско богослужење и да се уводи многобожачко. У Јерусалимском храму је уведен култ Зевса олимпијског. Под претњом смртне казне забрањено је било вршење свих јеврејских култних радњи: приношење жртава, празновање суботе и обрезавање. Свети списи су били уништавани. Део јеврејског народа се одрекао своје вере, нарочито они склонили хеленизму, али је било и много оних који ‘су радије пристајали да буду убијени, него да се упрљају’ (1. Мак. 1, 66). Стање је постало неиздрживо“ (Милин 1994: 110). У то време престарели свештеник Мататија јавно је устао против прогонитеља и с чврстом вером у Бога одлучио је да ослободи своју отаџбину. Око њега се сабрало много Јевреја оданих Закону. Потом се повукао у место свог рођења, Модин.

„Устанак је букнуо у малом месту Модин (данас: Ел Медих – *ѝрим. ауш.*) тридесетак километара западно од Јерусалима. Ту је живео свештеник Мататија са својих пет синова који су се звали: Јован, Симон, Јуда, Елеазар и Јонатан“ (Милин 1994: 110). Ускоро у овај град дође царски посланик са војском, и скупивши становнике терао их је да принесу незнабожачке жртве, тј. да промене веру. Царски посланик је покушао да наговори Мататију да пружи пример осталим

становницима и обећавао му је за то богате дарове. Мататија му одговори да: „ако и сви народи у пределима царства послушају цара и одустану од богослужења својих отаца, али ја и синови моји и браћа моја држаћемо се завета отаца наших. Сачувао нас Бог, да напустимо закон његов и прописе!“ У том један Јеврејин приђе к жртвенику да принесе жртву идоолску а Мататија га уби као одступника од Бога а затим уби и царског посланика као саблажњивача на идолопоклонство, разруши жртвеник и рече народу: „ко поштује закон, нека иде за мнош!“ (Kalderon 1933: 17). Потом многи становници Модина пођоше са Мататијом и синовима његовим у брда, а пристизали су му стално истомишљеници. Антиохов војсковођа пође за њима у потеру. У пећинама нађе око хиљаду људи, жена и деце, и нападе их у суботу. Јевреји се нису бранили, штавише не затворише ни улазе у теснаце и пећине и сви изгинуше. После тога је Мататија сазвао веће на коме одлучише да се бране и у суботу. Око Мататије сабраше се сви поштоваоци закона; убрзо се образовала народна војска, с којом је почео рат против гонитеља и оних Јевреја који су изневерили своју веру.

Мататија је нападао Сирце, прогањао их из јеврејских градова и рушио незнабожачке жртвенике. На самрти Мататија је завештао својим синовима да наставе борбу за ослобођење своје отаџбине. Мататија је умро 166. године пре Христа, а вођење устанка поверио је сину Јуди, који је добио надимак Макавеј.

4.2. Очишћење храма и обнова богослужења

Јуда је пошао са народном војском по градовима Палестине и уништавао одступнике од вере. Антиохове војсковође изађоше против њега с великим војним формацијама, али их је он у три битке победио и задобио велики плен. Извојевао је велике победе над Аполонијем у Јефремовим горама и над Сероном код Вет Орона. Нарочито значајна је била ноћна победа код Емауса 165. године пре Хр. Антиохов изасланик Лисија је 164. године пре Хр. поражен код Вет Сура. Том приликом је склопљен споразум о општој амнестији и укинута је наредба о забрани јеврејске вере. Главни војсковођа Сираца се потом вратио у Антиохију, престоницу Сирије. Јуда Макавејац је 15. априла 164. године ушао у Јерусалим. Горко су заплакали Јевреји када су видели оскврњени храм. Тада Јуда предложи Јеврејима да очисте храм од идола и да успоставе у њему истинско богослужење. Они избацише из њега на нечисто место све предмете незнабожачког богослужења, поломише стари жртвеник као опогањен идоолском жртвом, на његово место начинише нов, променише судове, свећњаке, олтар кадиони, сто за хле-

бове постављене и завесе. У обновљеном храму принесена је свечана жртва Истинском Богу. Јуда је приносио жртве Богу не само за живе, него и за мртве. Тако, он је принео жртве за грехе људи, убијених у рату, и тиме показао веру у васкрсење мртвих и у моћ молитава за мртве. Овај дан био је за Јевреје велики празник, и они тада установише осмодневни празник Обновљање храма (Ханука).

4.3. Наставак борбе за ослобођење и независност

„После смрти Антиоха IV Епифана, на сирски престо дошао је његов син Антиох V Евпатор (163–161), али је прави владар био војсковођа Лисија. Сирци су напали јеврејску војску и код Вет Захарије (данас Бет Искарије) победили, користећи у борби слонове. У тој битки погинуо је Елеазар Макавејац. Јуда Макавејац се склонио са војском у Јерусалим, а Лисија је опсео град. Због проблема у Сирији Лисија је склопио мир који је био повољан за Јевреје“ (Милин 1994: 111).

Добили су пуну верску слободу, а признавали су само врховну власт сирског цара. Макавејци су почели да нападају своје земљаке хеленисте и ови су затражили помоћ од Сираца. Сирски војсковођа Никанор повео је војску 160. године, али код Адасе, осам километара северно од Јерусалима, био поражен и убијен. Од тада су Јевреји сваке године славили Дан Никанора. Јуди не беше суђено да доврши рат. У другој борби исте године, Јуда Макавејац је био побеђен и убијен код Беерзета, двадесетак километара северно од Јерусалима. „Њега је наследио његов брат Јонатан, који је врло вешто умео да себе чува од издаје изнутра, а учврстио је своју владу савезом с Римљанима и с младим Антиохом начинио споразум“ (Флавије 1967: 28).

Јелинисти су почели да се свете, тако да је Јонатан Макавејац (160–143) преузео вођство устанка. Јонатан је имао седиште у Михмаси и био прихваћен као политички и верски поглавар. У то време у Сирском царству почеле су велике буне око наслеђа престола после смрти Антиоха V Евпатора. Јонатан је вешто маневрисао између претендената на сиријски престо. Успео је да га један од претендената на сиријски престо (Антиох VI) постави за првосвештеника, који му посла порфиру и царски венац. Тиме су сирски цареви показали да се одричу да гоне Јевреје због вере. Јонатанов брат Симон постао је управитељ целе палестинске обале. Јонатан је на превару убијен 143. године у Птолемаиди. Тада Јевреји признадоше Симона Макавеја за првосвештеника, војсковођу и управитеља свог и утврдише ово звање и у његовом роду до доласка великог Првосвештеника – Христа. После преврата на сиријском престолу Симон је успео 142. године да

потпуно ослободи свој народ од сиријске власти. Уништена је Акра, хеленистичка тврђава у Јерусалиму. Од тог доба Јудеја (Палестина) самостална и независна држава.

5. Последице Макавејског устанка

5.1. Историјске последице по јеврејски народ

После смрти цара Соломона и поделе јеврејске државе на Јудеју и Израил, а потом и апостасије већег дела народа, уследило је одвођење у вавилонско ропство. По повратку у Палестину Јевреји су били вазали Персије. Потом Александар Велики осваја Персију и ствара царство где су Јевреји добили сва грађанска и верска права, која су задржали и по смрти Александра Великог, када се царство поделило на четири дела. Палестина је тада припала Птолемеју који је владао Египтом, а после стотинак година Јевреји су се нашли у царству Антиоха III Селеукида који је владао Сиријом. Све то време јеврејске старешине су радиле на стварању независне јеврејске државе.

Најтеже време за Јевреје настало је кад је цар Антиох IV Епифан хтео да сасвим уништи веру у једног Бога и да силом наметне Јеврејима идолопоклонство. Његови војници и старешине подизали су по целој Палестини безбожничке олтане и терали Јевреје да се клањају лажним боговима. Ко није хтео, кажњаван је смрћу. Јерусалимски храм је опљачкан и на свети олтан постављен је кип лажнога бога.

Известан број Јевреја из страха од смрти напустио је веру својих праотаца; али многи су радије умирали, него што би се одрекли своје вере. Дотле никада у израиљском народу није било толико јунаштва и чврстине у вери, нити родољубља, као што је то било у ово време најгорег страдања. И та чврста вера у Господа помогла им је да у много бојева победе велику царску војску и да још једном створе независну државу.

Борбу за веру и слободу повео је стари свештеник Мататија, који је тада имао преко сто година. Када је у његово место дошао царев војсковођа да наметне лажну веру, храбри свештеник и пет његових синова осташе верни Богу. Када неки Јеврејин приступи жртвенику да се поклони лажном богу, Мататија скочи и прободе га мачем. Његови синови поубијаше царског војсковођу и људе његове и разрушише многобожачки отпор. То је почетак устанка прозив цара Антиоха IV Епифана.

После силних борби, један од Мататијиних синова постаде независни кнез Јудеје, а даљи потомци узеше назив цара. Тако је ова за-

служна породица, која има назив Макавејци успела да обнови јеврејску државу, коју називамо Макавејска држава и да обнови и освети храм, и утврди Јерусалим новим зидовима и кулама, и да у спомен обновљења и освећења храма уведе нови празник за Јевреје – Ханука.

Макавејска држава трајала је свега 70 година, а пропала је кривицом самих њених владара. „За време Макавејаца (Хасмонејаца), била је потиснута власт Синедриона, јер је опет оживела царска власт, али већ Помпеј уништи ту власт, и моћ Синедриона се поново враћа“ (Глумац 1999: 175). Последњи Макавејци постали су несложни и охоли, и настала је борба око престола. Бог их више није штитио и Јевреји су опет изгубили државу и слободу, протерани из Палестине, да би се тек после скоро 2000 година, после силних погрома повратили у обећану земљу и обновили државу 1948. године.

5.2. Духовне последице по јеврејски народ и човечанство

У време тешког страдања и крвавих победа и бојева, међу Јеврејима се појавила нада да ће се повратити старо славно време Давида и Соломона. Нарочито је тада ојачала нада у Месију или Спаситеља. Проблем је био што су Јевреји погрешно разумели пророштва о обећаном Месији. Они су мислили да ће то бити неки велики и силни израиљски цар, као Давид и Соломон, који ће победити све непријатеље и створити велико јеврејско царство, у коме ће сви Јевреји бити ослобођени мука и живети мирно и срећно. Они нису обратили пажњу на она пророштва која су казивала да Спаситељ није земаљски него небески цар, да Он не долази да ослободи Јевреје од непријатеља, већ да спасе цео људски род од греха.

Страдање Јевреја од Антиоха IV Епифана било је последица јеврејског богоодступништва, које је тада кулминирало. Нису послушали глас пророка: „Ако ли не узаслушате гласа Господњег, него се успротивите заповијести Господњој, тада ће бити рука Господња против вас као што је била против отаца ваших“ (1. Сам. 12, 15). Тим страдањем јеврејски народ се прочистио и утврдио веру у Бога и у васкрсење, јер Бог није Бог мртвих, него живих, а тиме је и припремљен пут за долазак у свет Господа и Спаситеља нашег Исуса Христа, чији су долазак пророци најавили: „Бог над боговима, Господ, говораше, и призва земљу од истока сунца до запада. Са Сиона је благолепност красоте Његове, Бог ће јавно доћи, Бог наш, и неће прећутати. Огањ ће пред Њим разгорети се, и око Њега бура јака. Призваће небо свише и земљу, да суди народу Своме. Саберите Му преподобне Његове, који су прихватили завет Његов о жртвама. И објавиће небе-

са правду Његову, јер је Бог Судија“ (Пс. 49, 1–6); „И даде му се власт и слава и царство да му служе сви народи и племена и језици; власт је његова власт вјечна, која неће проћи, и царство се његово неће расути“ (Дан. 7, 14); „Да учини суд свима, и покара све безбожнике за сва њихова безбожна дјела којима безбожност чинише, и за све ружне ријечи њихове које безбожни гријешници говорише на њ“ (Јуд. 15).

Оваплоћењем својим, Господ наш Исус Христос испунио је пророчанства и оправдао слуге своје пророке који су пророковали о Њему. Он је дошао у свет да се сви људи спасу и дођу до познања истине. Он је најпре дошао к изгубљеним овцама дома Израиљевог, јер Израил због свог изабрања има предност, али израз „најпре“ показује на време у коме је Израиљева искључива повластица дошла крају, а незнабошци ће бити укључени у навештај радосне вести, као што је већ најављено у Старом Завету. Ако је Бог у једном тренутку историје спасења изабрао себи Израиља као народ, он није тиме престао бити Створитељ свих других народа, нити је себи везао руке да у слободи може поступати и с другим народима како Он хоће. Израил је погрешно „јер није тражио по вери, него као по делима закона: јер се спотакоше се о камен спотицања“ (Рим. 9, 32). Дакле, у питању је Израиљева заблуда да и након Христа Закон и даље вреди и да је могуће по њему постићи спасење. Израил није схватио да „довршетак је закона Христос – на оправдање свакоме ко верује“ (Рим. 10, 4). Бог није одбацио свој народ (Рим. 11, 1). Његово привремено одлучење омогућило је незнабошцима да уђу у Цркву. „Њихова је погрешка спасење незнабошцима“ (Рим. 11, 11). Свети апостол Павле отврдно ће Израиља посматра као пролазну појаву „док не уђе незнабожаца колико треба“, а онда ће се „спасити сав Израил, као што је написао: доћи ће од Сиона избавитељ и одвратиће безбожност од Јакова. И ово им је мој завјет кад отнем гријехе њихове“ (Рим. 11, 25–27); „Јер нема другог имена под небом данога људима којијем би се ми могли спасти“ (Дап. 4, 12).

6. Празник Ханука

6.1. Порекло празника

„Ханука се слави као сећање на победоносну ослободилачку борбу јеврејског народа против хеленистичких окупатора у време владавине Антиоха IV Епифана из династије Селеукида. Хеленизам је био израз тежње стварања јединственог народа у мноноплеменској и

многоверној империји средствима асимилације и уједначавања грчке културе и вере. Спољна ознака угњетавања, као врхунац у хеленистичком покушају уништавања јеврејске народне специфичности, огледао се и у окупираној јеврејској држави у забрани основних јеврејских верских обреда и у постављању кипа Зевса Олимпијског на жртвеник у јерусалимском храму. Према 1. Мак 1, 44. све се то догодило на дан 25. кислева 167. године пре Христа. Старац Мататија из породице Хасмонејаца, који је био свештеничког рода, одлази у Модиим, са свих пет синова руши локални многобожачки кип који су поставили окупатори и почиње ослободилачки, герилски рат малог народа против најмоћније империје тадашњег света. После Мататијине смрти, борбом руководи његов син Јуда Макавејац, који после три године ратовања, успева да истера окупатора из великог дела земље, улази у Јерусалим, где је 25. кислева, на годишњицу понижавајуће царске заповести, очистио храм, срушио туђинске идоле и извршио освећење жртвеника, самим тим и храма“ (Danon 1996: 57). Као што је написано у Књигама Макавејским, победу над непријатељем и освећење храма народ је осам дана славио доношењем жртава и певањем хвалоспева, а „Јуда је са својом браћом и са свом израиљском заједницом одредио да се, почевши од двадесет и петог дана месеца Кислева, сваке године у своје време, осам дана радосно и весело слави дан посвећења жртвеника“ (1. Мак. 4, 59).

„Ханука се није увек тако називала, а данас има више имена. Именица Ханука, на хебрејском језику значи освећење и, као назив празника, вероватно је скраћеница од *ханукаит абајит* – освећење дома, храма, или *ханукаит амизбеах* – освећење жртвеника, олтара. Јосиф Флавије, у свом делу „Јеврејске старине“ тај празник на грчком назива *фотиа* – светлост, сјај, а тако га многи и данас називају на хебрејском – *хаї аурим* – празник светлости. Сва та имена имају везе са легендама о настанку и начину слављења празника“ (Danon 1996: 59).

6.2. Како се Ханука слави

Писани трагови говоре о томе „да су Јуда Макавеј и његови саборци Јевреји, после победе и освећења храма, славили осам дана други Сукот, јер у време када је требало, Сукот нису могли славити, због тога што су били у горама и шумама као борци“ (Danon 1996: 58).

Установљено је мишљење „да је паљење буктиња жижака и других светиљки убрзо после настанка празника постао општи народни обичај, који је затим и озакоњен у Талмуду. У наведеном трактату се говори и о томе да заповест о Ханука празнику предвиђа паљење по једне свеће,

односно жижка на једно домаћинство. Ту се, међутим, одмах наглашава да они побожни пале по свећу на сваког укућанина, а најпобожнији по свећу више сваког дана на сваког укућанина“ (Danon 1996: 58). Даље видимо „како су следбеници Шамајеве школе палили прве вечери осам светила, а затим сваког дана по једно мање, док су припадници Илелове школе, прве вечери палили по једну светиљку, а затим сваког дана по једну више. Тај је обичај и до данас сачуван“ (Danon 1996: 58).

6.3. Верски обреди и молитве за Ханука

Према установљеној верској традицији, „Ханука свеће или жишци не смеју служити за осветљење или у било које употребне сврхе. Због тога је, вероватно, створен обичај паљења свећица помоћу *шамаша* – послужитеља“ (Danon 1996: 58).

Пре него што се упале свећице, „читају се две берахот, у једној се благосиља Бог што је заповедио паљење Ханука свећица, а у другој што је „учинио чудо очевима нашим у оне дане, у време ово“. Прво вече (као и сви јеврејски празници, и Ханука почиње уочи првог дана) говори се бераха *шеехејану*. Припаљује се шамаш, а затим се њиме пале остале свећице с лева на десно, а онда се изговара текст који почиње речима: *анерош алалу* (ове свеће), у којем се набрајају прописи о паљењу Ханука свећа и понашању у време док оне горе. После паљења свећа, сефарди певају Псалам 30, који почиње речима: *мизмор шир ханукаји абајјиш*, у којем се говори о посвећењу дома, храма и захвалности за избављење од непријатеља. Код ашкеназа се, после паљења свећа, пева позната химна *Маоз цур јешуаји*, коју су прихватили и многи сефардски кругови (Danon 1996: 58). Сваког дана празника додају се још неке молитве.

6.4. Обичаји

Паљење светиљки за овај празник давно је почело, а у Талмуду је забележено да светиљке треба поставити тако да се виде и са улице. „Неки су их стављали на улицу, пред своја врата, а већина у прозоре који гледају на трг или на улицу. Талмудски прописи дозвољавају стављање на сто у унутрашњости стана, у време опасности, тј. у време прогонства“ (Danon 1996: 59). У разним крајевима јеврејског расејања развио се и обичај уметничко-занатске израде свећњака за Хануку од сребра, месинга или бронзе, те сачувани примерци представљају вредне предмете у историји примењене уметности, чувају се у музејима и приватним збиркама.

„Временом је Ханука стекла карактер породичног празника, који се као такав вековима и славио“ (Данон 1996: 60). Обичај је био да се у време док су гореле Ханука свећице ништа не ради. Вековима је био обичај да се у време Ханука празника дају поклони учитељима, а ти дарови били су, у ствари, и њихова једина плата. Будући таст и зет, су такође, у те дане размењивали дарове. Деца су добијала мање своте новца, званог *деме ханука* – *ханука їелш*, а у сефардским заједницама деца су добијала играчке, а добри ученици награде за учење. Ханука у 20. веку поново добија свој пуни смисао сећања на победоносни народноослободилачки устанак.

7. Закључак

Доба Макавејаца је несумњиво једна нова етапа после вавилонског ропства у животу Јевреја, и слободно можемо рећи да су управо они оставили свој печат на оно што библисти зову новојеврејство. Историчар Јосиф Флавије (37–100. године после Христа) управо започиње своје чувено дело *Јудејски рат* од времена Антиоха IV Епифана и оружане борбе Макавејаца против њега. Војевање храбрих Макавејаца је војевање за Закон, који је „педагог ка Христу“, а против „мрзости запушћења“ антихриста на Месту Светоме (Дан. 11, 31).

„Ко се држи Закона, умножава своје жртве. Ко врши заповести, приноси жртве паљенице. Ко показује разборитост, приноси брашнени цвет. Ко даје милостињу, приноси жртву захвалницу. Мило је Господу кад ко одступа од зла, и покајање приноси ко одступа од неправде. Не показуј се пред Господом празних руку, јер то све бива према заповести. Жртва праведникова украшава жртвеник, и миомирис њен долази пред Свевишњега. Угодна је жртва побожног човека и њен спомен се не заборавља“ (Сир. 33, 1–6).

Историјски значај Макавејског устанка за јеврејски народ је у томе што је успео да сачува своју веру и културни идентитет и стекао извештан облик државности после вишевековног губитка државе, а у спомен очишћења храма увео празник „Ханука“, тј. празник просветљења (1. Мак. 4, 52–59), и што је јаче у народу истакнута вера у васкрсење, са надом да ће мученици васкрснути (2. Мак. 7, 11.22.29.33.37; 14, 15.46). „И много онијех који спавају у праху земаљском пробудиће се, једни на живот вјечни а други на срамоту и прекор вјечни“ (Дан. 12, 2).

Библиографија

Извори

Biblija – Stari i Novi zavjet (1968), Stvarnost, Zagreb.

Књиге Макавејске (1995), (превод: А. Јевтић), Видослов Тврдошки, Требиње; Јасен, Бијели Павле, Никшић; Братство Св. Симеона Мироточивог, Врњачка Бања.

Флавије, Ј. (1967), *Јудејски рат*, Просвета, Београд.

Литература

Глумац, Д. (1999), *Библијска археологија*, Богословски факултет, Београд; Академија Св. Василија Острошког, Србиње.

Danon, С. (1996), *Zbirka pojmova iz Judaizma*, Savez Jevrejskih opština Jugoslavije, Beograd.

Доброта, Р., и Драгићевић, Н. (1939), *Историја Старог завета*, Књижарница Милорада П. Милановића, Београд.

Kalderon, S. (1933), *Istorija Jevrejskog naroda*, Savez jevrejskih veroispovednih opština, Beograd.

Келер, В. (2008), *Библија је у праву – историја и археологија потврђују*, (превод: Б. Утвић), Каленић, Крагујевац.

Куган, М. Д. (прир.) (2006), *Оксфордска историја библијског света* (превод: Д. Стефановић), Слио, Београд.

Милин, Д. (1994), *Старозаветна историја*, Матица српска, Нови Сад.

Пејн, Д. Ф. (2010), *Библијска хронологија*, Библијско друштво, Београд.

Rebić, A. (1996), *Središnje teme Staroga zavjeta – biblijskoteološki pregled starozavjetne poruke*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Соколов, Д. (1969), *Библијска историја* (превод: Б. Н. Јовановић), „Православље“, Београд.

Томић, И. (1995), „Јудеја у периоду пред Макавејски устанак до пада у руке Римљана 63. године пре Христа“, *Богословље* LIV, 1–2, 43.

Harrington, W. (1993), *Uvod u Stari zavjet – Spomen Obecanja* (prevod: M. Zovkić), Kršćanska sadašnjost, Zagreb.

Примљено: 24. 9. 2015.
Исправљено: 2. 11. 2015.
Одобрено: 25. 11. 2015.

THE HISTORICAL SIGNIFICANCE OF THE UPRISING OF MACCABEES FOR THE JEWISH PEOPLE

Ivan Maletić

Library of Serbian Patriarchate, Belgrade

Summary: Biblical history describes freedom of choice between good and evil, life and death, blessing and curse, because everything a person or people do, they do it in the face of the All-Seeing God – the Just Judge, but merciful Savior of his servants and his people. Age of Maccabees is undoubtedly a new stage in Jewish life after the Babylonian exile, because warfare of brave Maccabees is warfare for the Law. In this work, we will see, through biblical and historical overview of these events, that the historical significance of the uprising of Maccabees for the Jewish people is in the fact that they managed to keep their faith and cultural identity and by that got a certain form of statehood gained after centuries of loss of state, and that in memory of the cleansing of the temple they introduced holiday „Hanukkah“, known as the Festival of Lights.

Key words: Jewish People, Maccabees rebel, God justice, Hanukkah.